

Száz első osztályos tanuló közül harminc évvel ezelőtt 37 bukott meg, húsz évvel ezelőtt már csak 25, tizenkét év előtt 22, öt évvel ezelőtt 17 s a jelentés évében csak 12.

A *harmadik rész* a polgári fiú- és leányiskolákat tárgyalja ugyanazon szempontok szerint, mint az elemi iskolákat, az összehasonlítás azonban itt leginkább csak Béccsel és az országos viszonyokkal megy végbe. A fővárosi polgáriskolák fejlődése meglehetősen egyenletes, az utolsó húsz évben öt-öt évenként 40%-kal emelkedett a tanulók létszáma. Már az országos viszonyok egyenlőtlen fejlődését mutatnak; kezdetben öt-öt évenként 60%-os volt a fejlődés, az utolsó öt évben pedig már csak 33%-os. Az oktatás eredményét a fiúiskolákban ezek az arányszámok mutatják: felsőbb osztályba lépett Budapesten a fiúk 76·8%-a, az országban 76·2%-a és Bécsben 78·8%-a; a leányok közül felsőbb osztályba léphet Budapesten a tanulók 89·8%-a, az országban 82·7%-a és Bécsben 85·5%-a. Figyelemre méltó a tanulók pályaválasztását mutató statisztika.

A *negyedik rész* az iparostanonciskolák állapotát mutatja. Örvendetes itt, hogy egy-egy osztályra átlag csak 36 tanuló esik; a bukottak százalékos arányszáma mégis tekintélyes, még pedig az előkészítőben 24%, az I. osztályban 23·8%, a II. osztályban 20% és a III. osztályban 8%, átlagosan bukott: 20·1%, holott tíz évvel ezelőtt még 28—30%-os arányszámokat is találunk.

sz—s.

*

Pædagogiai programmértekezések. (Tanítóképző-intézetek értesítői.)
(Befejező közlemény.)

9. Breznay Imre: *A magyar iskola vezető szerepe a magyar nemzeti állam kiépítésében..* (Egri érs. r. kath. tképző.) E meglehetősen terjedelmes (69. l.) pályakoszorúzott értekezésben a szerző Magyarország népoktatásügyének a közelmúltban mutatkozó fejlődését és jelenlegi állapotának statisztikáját mutatja be abból a célból, hogy fel-tüntesse a magyarságnak a népiskola hatásából eredő erősödését és kiemelje e téren a jövő feladatait. A nemzeti szempontok erélyesebb érvényesítése céljából elkerülhetetlen az iskola-felügyelet szigorítása, az adminisztratív tanfelügyelet helyett az iskolalátogatáson alapuló ellenőrzés. Ez a segédtanfelügyelők számának tetemes szaporítását kívánja. A magyarlakta vidékek még nagyon rászorúlnak iskolákra. E tekintetben felveti a törvényhatóságok által fenntartandó vándoriskolák szervezésének gondolatát, mert az írni-olvasni nem tudást a tanyákon csak ilyen módon lehetne megszüntetni.

10. Karácsony József: *Jellemtan.* (Csíksomlyói róm. kath. tképző.)

A keletkezőfélben levő s majdan a pædagogia alapjaként szereplő új tudománynak, az ethológiának alapkérdéseit tárgyalja a szerző, a jellem meghatározását és lényeges elemeit. Magyar és német forrásmunkákra támaszkodva, egységes gondolatmenetbe tudja összeolvasztani a sokhelyről vett megállapításokat. Amennyire lehetséges, kimutatja a szerző, hogy miképen nyernek igazolást a pædagogia alaptételei a jellemtan igazságaiiban. Hasznos olvasmánya az ifjúságnak, amely fejlődő jellemi megszilárdulásához szükséges elveket találja meg benne.

II. Tanítóképzés.

11. Somogyi Géza: *New-York kollégium tanítók képzésére.* (Znióváraíjái áll. tképző 1900/1901.) E nagyszabású amerikai pædagogiai intézetet azzal a cézzal ismerteti a szerző, hogy szervezetében felismerhető elvek nálunk is, tanítóképzésünk folytonosan történő reformálásában idővel alkalmazást nyerjenek. Olyan elvek öltenek testet e kollégium szervezetében, amelyeket nálunk még csak elméletben hirdetnek (sokszor tévesen) s melyek megvalósulása után áhítozunk. Ez iskola nagyon messze esik ugyan mitőlünk s szervezete talán exotikusnak tűnik fel előttünk, de a mi állapotainkkal való összehasonlítása értékes következtetésekre ad alkalmat. Szerző a kollégium részletes ismertetése után 6 pontban foglalja össze a tanulást: 1. Tanítóképzésünknek szakszerűbbnek kell lennie. 2. A szakszerű kiképzésben a megfigyelés és gyakorlati tanítás között határvonalat kell vonni. 3. A New-York kollégium az emberképzés és nevelés munkáját, mint szerves egészet fogja fel s ezáltal az iskola nem járúl hozzá a társadalom elkülönítésének előmozdításához. 4. A New-York kollégium ugyanazon módszert alkalmazza minden fokon és minden tantárgyban. (Nálunk az irodalomban kísértett az a gondolat, hogy induktív és deduktív iskolákat különböztessünk meg.) 5. Tekintetbe veszi ez iskola az egyéni hajlamokat. 6. A növendékek túlterhelését szerencsésen el tudja kerülni. A szerző ez értekezésével hasznos adalékot nyújtott a tanítóképzés szervezeti kérdéseinek tisztázásához.

12. Breznay Imre: *A tanítóképző-intézetek magyar dolgozatai.* (Egri érs. tképző 1900/1901.) A tanítóképző-intézetek értesítőinek adatait felhasználva igyekszik bemutatni a magyar nyelvi dolgozatok készíttetésének legalkalmasabb módját. Szükséges és érdeemes értekezés már csak azért is, mert az irodalom eddigel e tárgyat kellőleg ki nem fejtette.

13. Krieck Jenő: *A kézügyességi oktatás tervezete.* (Pápai áll. tképző 1900/1902.) Szerző e munkában részletes programját adja annak a kézimunkatanításnak, amely a régi használhatatlan elvek

helyett új elvek után igazodik, amennyiben a kézimunkatanításnak főleg nevelő értékét (munkaszeretet, nemzeti szellem, képzelet, izlés, érzelem) keresi s a tanítóképzőkben olyan módon való meghonosítását sürgeti, amelynek révén helyet találjon e tárgy a népiskolában is. Ez értekezés összegezése azoknak az eredményeknek, amelyekkel a lévai tanítóképző-intézetben (a miniszterium által engedélyezett) kísérletileg folyó kézimunka-tanítás járt, s amelyeket a tanárkar módszeres megállapítások alakjában kidolgozott és helyi tantervébe felvett. Közvetételekkel a szerző az ez időben készülő új tanterv számára anyagot akart szolgáltatni. A munkálat talán egyedül áll abban a tekintetben, hogy az országos (új) tanterv kereteit új, helyi érdekeket szolgáló anyaggal igyekszik kitölteni, s ebből a szempontból a tanítóképző intézetek érdeklődésére méltán számot tarthat.

14. Balajthy Ilona: *A tanítónőképzés erkölcsi irányelveiről.* (Szabadkai tanítónőképző 1900/1901.) E cikk a tanítóképzés terén szerzett gazdag tapasztalatokra támaszkodik. Írója a szóban levő, nagy-jelentőségű problémának azon részét öleli fel, amelyet az életnek számtal gyakorlati erkölcsstani nevelésnek nevezünk. Az erkölcsi képzésnek a házi körben van ugyan az igazi helye, de az otthonnal összhangban levő iskola ellenőrző és irányító hatást gyakorol a családra is. Az iskola ebben a tekintetben arra törekedjék, hogy magasabb erkölcsi fórumként szerepeljen, s erkölcsi tekintélyét leginkább az iskolai tanításon kívüli személyes érintkezésben érvényesítse. A nagy következményű kis hibák felismerésére és elsimítására, a serdülő leányok lelki kibontakozásával járó változások veszélyeinek elhárítására csak fesztelenül érintkező és növendékeivel barátnői viszonyt fenntartó tanítónő képes. Hogy a gyakorlati erkölcsi nevelés idealisztikus vagy gyakorlati irányú legyen-e, szabályba nem lehet foglalni; a tanítónő érzéke itt is irányadó. Mindenesetre szükséges, hogy a tanítónő mentől gyakrabban érintkezzék növendékeivel, s közöttök a lehető legbensőbb érzelmi közösség fejlődjék ki.

15. Szőke Sándor: *A népnevelők neveltetése.* (Egri érs. tképző 1901/2.) A szerző a tanítónövendékek behatóbb nevelése érdekében emel szót. Az ismeretátadás nagy munkája elnyomja a tanítónövendékek nevelését. Még mindig nem alakult ki a tanítóképzés sajátlagosabb értelemben vett nevelési rendszere és az internátusi intézmény nincsen specializálva. Ezért múlhatatlanul szükséges volna a tanítóképző-tanárok meghallgatásával és közreműködésével készitendő egységes nevelési útastás kibocsajtása, úgyszintén a tanítónövendékek behatóbb nevelése érdekében az internátusoknak elemi tanulók internátusával való kibóvítése. Különösen ez utóbbi gondolat érdemel figyelmet.

16. Szotyori Nagy Károly: *Ének és zene a tanítónőképzőben.*

(Országos nőképző-egyesület 1901/2.) A tanítónőképző-intézetekben folyó ének és zenetanítás hátramaradásának okairól és ezek megszüntetéséről elmélkedik a szerző. Kívánja a tantervnek egyöntetű módosítását és az ének és zenére külön szakfelügyelői állások szervezését.

17. Mihalitska István: *A történettanítás a tanítónőképző-intézetekben.* (Bajai áll. tképző 1901/2.) Tárgyát lelkesen szerető tanár munkája. A tanítóképző történettanításának több aktuális kérdéséről mond véleményt. Hozzászól az akkor kidolgozás alatt levő tantervhez. Kifejti a hazai és egyetemes történet kapcsolatba hozásának helyes módját. Rámutat a hazai történettanításnak iskolakönyvek, taneszközök, ifj. történeti olvasmányok terén mutatkozó szegénységére.

18. Köveskúti Jenő: *A magyar történelemi és alkotmánytan kapcsolatos tanítása a tanítóképző-intézetekben.* (Pápai áll. tképző 1902/3.) Szerző kifejti, hogy a tanítóképző a történet és az alkotmánytan tanítása szempontjából kedvezőbb helyzetben van hasonlófokú más intézeteknél, mert az alkotmánytan külön tantervszerű oktatási anyag. Szerinte azonban a tanítóképző nem használja ki e kedvező alkalmat, mert e két tárgy szoros kapcsolatba hozására nincs meg a kellő gond. Részletesen taglalja, miként kell a magyar történet tanulása közben induktíve az alkotmány fejlődésének ismeretét a tanítónövendéknek megadni.

19. Hegedűs János: *A kassai tanítóképző története 1777—1904.* E monografiával hasznos szolgálatot tett a szerző a magyar neveléstörténetnek. A városi, az egyházmegyei (püspöki) levéltárban végzett kutatásai alapján, úgyszintén dr. Fináczy Ernőnek «A magyarországi közoktatás története Mária Terézia korában» című műve felhasználásával, nemkülönben a két Ratio Educationis idevágó részeinek bevonásával írja meg alapos ismertetését s kiterjeszkedik a tanítóképzés fejlődésének minden mozzanatára. Az értekezés nemcsak helyi szempontból értékes, hanem az egész hazai tanítóképzés történeti kialakulását is sok érdekes, eddig ismeretlen részletes adat feltárásával közelebbről megvilágítja. Nagyon kívánatos volna, hogy régebbi népoktatási intézményeink (pl. városi iskolák) történetének is akadna ily, forrástanulmányokra támaszkodó feldolgozójok.

Hogy a kezeimhez jutott tanítóképző-intézeti értesítőkből megjelent programértekezésekről teljesen beszámoljak, elsorolom még azon cikkeket, amelyek vagy speciális intézeti érdekeket fejtegetnek, vagy már alkalmosságukat elvesztették és így ismertetésüket mellőzöm.

20. Rákóczy Géza dr.: *Néhány szó az új tantervjavaslathoz.* (Róm. kath. tanítónőképző Pozsony 1900/1901.) 21. Guzsvenitz Vilmos: *Tanító a Mária-társulatban.* (Esztergomi r. kath. tképző 1900/1901.)

22. Krizák János: *A tanító mint kertész.* (Eperjesi gör. kath. tképző 1902/1903.) 23. Lakatos Izra: *Néhány szó a székelységről és a csíksomlyói tanítóképzőről.* (Csíksomlyói tképző 1903/4.).

Barcsai (Beyer) József.

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

Revue Universitaire (1904. évf. okt.—dec. füzet).*

Millot A. azt a kérdést fejtegeti, miképen léphetne szorosabb kapcsolatba a középiskolában a *filozófiai és természettudományi oktatás.* E tárgyak tanítása nagyon is elszigetelődik egymástól; a tanulók nem érzik, hogy amikor természettudományokkal foglalkoznak, minduntalan alkalmazzák a logika és pszichológia törvényeit; a filozófia tanára pedig nem használja fel eléggé azokat az okulásokat, melyeket a tanulók erre vonatkozólag a természetrajz, fizika és matematika tanulásából merítenek. (A mi Utasításaink ép erre helyezik a fősúlyt.) «Ne higgyük, hogyha ismereteket szerezték a hidrosztatikából, elektromosságból, akusztikából, már ez magában megismertette velök, mi tulajdonképen egy fizikai törvény? mit kell érteni erőn, energián? S vajjon megelégedhetünk-e azzal, hogy fennakadás nélkül tudnak felelni az állattani és növénytani osztályokról, ha nem vagyunk biztosak arról is, hogy tudják-e, mi az a tudományos osztályozás? s melyek az osztályozás elvei és feltételei? — *Bornecque Henrik* «Hogyan fokozhatjuk növendékeink *görög és latin nyelvi tudását?*» című értekezésében abból indul ki, hogy Németországban a klasszikus nyelvekből elért eredmény sokkal nagyobb, mint a francia középiskolákban. Kérdés, mikép lehetne az eredményt fokozni? A latin tanításban akként, ha a tanulók többet olvasnak; ezt pedig úgy lehet elérni, ha a tanárok a szavak rendjén (mot-à-mot) haladó, úgyszintén az elemző (konstruáló) fordítást nem kívánják meg végtől végig, hanem mentől korábban felszabadítják tőle a tanulókat. Idővel hozzá kell szokniok a növendékeknek ahhoz, hogy a még oly hosszú latin mondatszerkezetet egy szempillantással áttekintsék, gondolatban gyorsan összefogják az együvé tartozó részeket, s a latin szövegnek hangos felolvasása nélkül is tudjanak helyesen fordítani. (Néhány németországi gimnázium legfelsőbb osztályaiban ámulva láttam magam is ilyen eljárást, melyhez képest a mi tanárvizsgálatainkon végbemenő fordítás néha kínos vergődésnek tűnik fel.) A görög nyelvtanításban még több módja van az

* A január—július havi füzetek ismertetését lásd a M. P. tavalyi évfolyamának 505—507. lapjain.